

CRITICAL CHANGE LAB

Učenje za demokracijo in državlansko udejstvovanje:

Priročnik za pedagoge

DOI: 10.5281/zenodo.18983147

www.CriticalChangeLab.eu

Avtorji: Eva Durall Gazulla, Mairéad Hurley, Yusra Niaz, Ashley Laffin, Julie Ng, Eva Vesseur Laura Malinverni, Patricia del Razo, Joan Miquel Porquer, Fernando Hernández, Raquel Couto, Caitlin White.

Prevod: Katja Štefanič

Ilustracije: Stefan Eibelwimmer

Konzorcij Critical ChangeLab

To delo je licencirano pod mednarodno licenco Creative Commons Priznanje avtorstva Deljenje pod enakimi pogoji 4.0.

Iskreno se zahvaljujemo mladim, pedagogom, mladinskim delavcem, moderatorjem in organizacijam, ki so sodelovali v naših laboratorijih. Vi ste bili srce Critical ChangeLab. Vaše ideje, energija in odprtost so vsemu vdahnili novo življenje. Od vas smo se veliko naučili, vaša domišljija, vaša vprašanja in vaša ustvarjalnost pa sta nam predstavljala vir nenehnega navdiha.

Critical ChangeLab financira program Evropske unije za raziskave in inovacije Horizon Europe v okviru sporazuma o dodelitvi sredstev št. 101094217. Izražena stališča in mnenja so izključno stališča in mnenja avtorja(-ev) in ne odražajo nujno stališč in mnenj Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za raziskave (REA). Niti Evropska unija niti organ, ki dodeljuje sredstva, ne odgovarjata zanje.

1 Uvod	4
2 Pedagoški pristop	6
2.2 Temelji.....	7
2.3 Skupno grajenje znanj.....	9
2.4 Zamišljanje.....	10
2.5 Praktična raba.....	11
2.6 Skupni razmislek.....	12
3 Metode	13
3.1 Umetniške in oblikovne metode.....	13
Vizualne metode.....	13
Pripovedne metode.....	14
Performativne metode.....	15
Oblikovanje in izdelava.....	16
3.2 Metode prihodnosti.....	17
3.3 Dialoški in diskurzivni pristopi.....	18
3.4 Participativno raziskovanje.....	19
3.5 Vključevanje skupnosti.....	20
4 Dodatni viri	22
4.1 Orodja za podporo osebne rasti.....	22
Za posameznike:.....	22
Za organizacije:.....	22
4.2 Repozitorij projekta.....	22
5 O Critical ChangeLab	23
5.1 Critical ChangeLab v Centru Rog.....	23
5.2 Konzorcij Critical ChangeLab.....	23

1 Uvod

Critical ChangeLab je bil raziskovalni in ustvarjalni projekt, ki je potekal pod okriljem programa Horizon Europe. Namen projekta je bil mladim med 11 in 18 letom iz 10 evropskih držav prikazati ter jih vključiti v ustvarjalne pristope k državljanski vzgoji ter učenju o demokraciji. S pomočjo participativne raziskave smo obravnavali izzive, ki so jih sodelujoči mladi izpostavili kot najpomembnejše, nato pa smo razvili odzivne metodologije in pristope, ki se osredotočajo na mlade. Te metodologije in pristope lahko pedagogi uporabijo tako v šolah, kot tudi v drugih izobraževalnih okoljih, kot so denimo mladinski klubi, muzeji, knjižnice, ustvarjalnice (*makerspaces*) ali poletni tabori.

Cilji pristopov k demokratičnemu poučevanju, oblikovanih znotraj delavnic Critical ChangeLab, so:

- **Spodbujati samostojnost in opolnomočenost mladih** ter razvijati njihovo sposobnost, da preišli sprejemajo odločitve in s konkretnimi dejanji pomagajo svojim skupnostim
- **Spodbujati aktivno udejstvovanje v skupnosti** in ustvarjati priložnosti za aktivno vključevanje učencev v demokratične procese in javno življenje
- **Okrepiti samozavest mladih**, da bodo lahko delovali znotraj demokratičnih kontekstov ter s tem razvili znanje, vrednote, odnos in veščine, potrebne za vodenje konstruktivnega dialoga, pogajanj ter skupno reševanje problemov
- **Podpirati vključevanje v družbo** s spodbujanjem kompetenc, ki učencem pomagajo pri prepoznavanju in boju proti diskriminaciji, postavljanju človeškega dostojanstva v ospredje in spoštljivemu sodelovanju, kljub medsebojnim razlikam
- **Spodbujati vseživljenjsko učenje**, zlasti s pomočjo izobraževanja o demokraciji, ki se odvija tako v formalnih kot neformalnih izobraževalnih okoljih

O priročniku

Ta priročnik je oris pedagoškega modela, ki smo ga razvili v okviru te raziskave. Z njegovo pomočjo lahko pedagogi izvajajo svoje Critical ChangeLabs delavnice, saj gre za prilagodljiv ter participativen učni proces, ki mladim udeležencem pomaga pri raziskovanju izzivov iz vsakdanjega sveta, ki vplivajo na njihova življenja in skupnosti. Ta proces mlade spodbuja h kritičnemu razmišljanju o demokraciji in vlogi moči v družbi ter jim omogoča, da si aktivno prizadevajo za pozitivne spremembe. Sam pristop v priročniku ni fiksno določen, ampak v ospredje postavlja dialog, sodelovanje drug z drugim, ustvarjalnost in dejanja. Učence spodbuja, da sprašujejo, delijo izkušnje z drugimi in se učijo drug od drugega.

Delavnice Critical ChangeLab so še posebej koristne pri predmetih, ki se dotikajo tem državljanske vzgoje ter svetovnih izzivov, saj povezujejo izkušnje lokalne skupnosti s širšimi družbenimi, političnimi in globalnimi izzivi. Predstavljeni proces učenca podpira pri raziskovanju neenakosti in boju proti lažnim informacijam ter jim pomaga, da si lahko predstavljajo prihodnost, ki je pravičnejša. Hkrati pa razvijajo veščine kot so kritično mišljenje, sočutje, sposobnost sodelovanja in aktivnega udejstvovanja. Teme delavnic

izberete skupaj z učenci, vedno pa jih lahko prilagodite glede na starost udeležencev, čas, ki ga imate na voljo in učni načrt.

Teme, ki so vam lahko v navdih:

- Neenakost v vsakdanjem življenju (npr. v izobraževanju in stanovanjski politiki; glede na spol, raso, invalidnost in migracije)
- Vzpon skrajno desnih idej, kako se širijo na spletu in v resničnem življenju
- Napačne informacije in lažne informacije na socialnih omrežjih ter njihov vpliv na demokracijo
- Tehnologija, podatki in moč (npr. nadzor, algoritmi, umetna inteligenca, digitalna izključenost)
- Podnebna pravičnost in kdo najbolj čuti vpliv podnebnih sprememb
- Vloga mladih pri odločanju na šolski, lokalni ali državni ravni
- Medijska reprezentacija: čigave zgodbe slišimo in čigavih ne
- Pripadnost, identiteta in izključenost v raznolikih družbah
- Preoblikovanje urbanih ali podeželskih okolij v bolj vključujoča in trajnostna okolja, z upoštevanjem podnebne vzdržljivosti, dostopnosti javnih prostorov in potreb tako človeških skupnosti kot skupnosti »več-kot-človek« (gre za pogled, ki v ospredje ne postavlja človeka, pač pa ostala živa bitja in okolje, ang. »*more-than-human*«).

Predlagane teme naj vam služijo kot navdih, saj ne gre za fiksne ideje. Učenci naj jih izpopolnijo, povežejo z lastnimi izkušnjami in z njihovo pomočjo iščejo odgovore na vprašanja, ki se jim zdijo najpomembnejša.

2 Pedagoški pristop

Učni proces Critical ChangeLab delimo na pet glavnih faz:

1. **Temelji** – začetek procesa, znotraj katerega ustvarjamo skupinsko razumevanje.
2. **Skupno grajenje znanj** – v tej fazi raziskujemo ideje in se učimo drug od drugega.
3. **Zamišljanje** – v tej fazi skupaj ustvarjamo in podajamo nove možnosti ter rešitve.
4. **Praktična uporaba** – v tej fazi ideje preizkusimo uporabiti v praksi.
5. **Skupni razmislek** – v tej fazi skupaj razmišljamo o celotnem procesu in o tem, kaj smo se naučili tekom procesa.

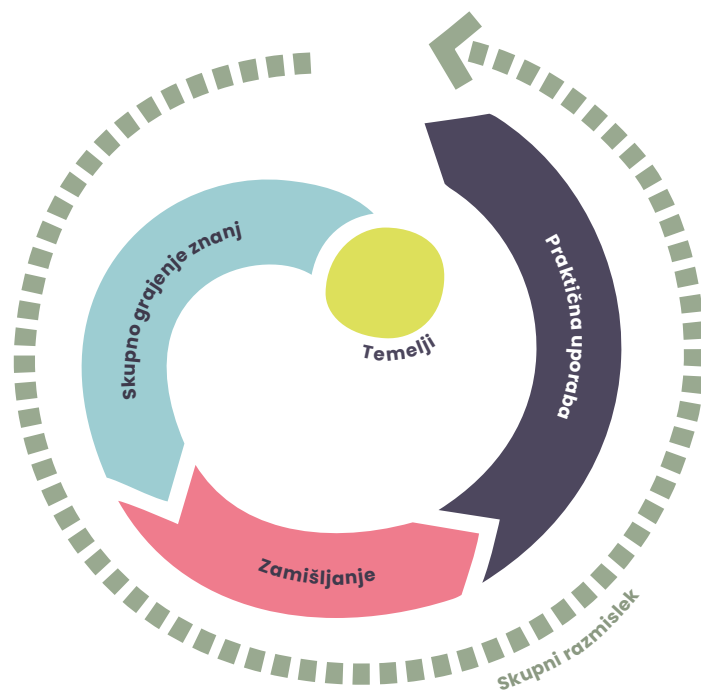
Naštete faze so podobne pristopom, ki jih mnogi učitelji že poznajo, na primer učenju s pomočjo raziskovanja ali učenju preko projektov. Ključna skupna lastnost vseh teh faz je, da učenci znotraj njih igrajo aktivno vlogo: ravno njihova radovednost, motivacija in njihove odločitve so gonilna sila učenja.

Kljub delitvi procesa na faze, je **prilagodljiv in ni potrebno, da mu sledite korak za korakom**. Posamezne faze lahko sovpadajo ali pa jih po potrebi ponovite. Najpomembneje je, da začnete s fazo *Temelji*, ki učencem pomaga pri razumevanju namena delavnice in pristopa, po katerem se delavnica izvaja. Ravno tako je ključnega pomena, da zaključite z fazo *Skupni razmislek*, saj ta učencem pomaga razumeti, kaj so pravzaprav naredili. Prehod iz ene faze v drugo pa naj sloni na pripravljenosti učencev samih in ne na fiksno zastavljenem urniku.

Delavnice Critical ChangeLabs temeljijo na ideji, da **se o demokraciji učimo s pomočjo dejanj**. To pomeni, da moramo učencem dati dovolj časa, da skupaj sodelujejo osmišljeno. Srečanja, ki trajajo dlje časa ali pa se ponavljajo, učencem omogočajo, da vzpostavijo medsebojno zaupanje, skupaj razvijajo ideje in vse počnejo z razmislekom. Znotraj takega globlje zastavljenega procesa lahko učenci resnično sodelujejo, skupaj sprejemajo odločitve in raznolike perspektive obravnavajo s spoštovanjem.

Podpora tekom delavnice Critical ChangeLabs poteka skupaj z osredotočanjem na **aktivno udejstvovanje in medsebojno sodelovanje**. Naloga mediatorja v delavnici je podpirati odprt dialog, zagotoviti jasen in vključujoč potek procesa ter poskrbeti, da lahko vsi sodelujoči izrazijo svoje mnenje. Cilj je ustvariti učni prostor, ki je skupen, ne hierarhičen.

Slika 1. Critical ChangeLab Model za demokratično pedagogiko

2.2 Temelji

Slika2. Udeleženci sodelujejo na delavnici temelji (Critical Changelab: European Alternatives)

Faza **Temelji** skupini pomaga pri usklajevanju za nadaljnjo skupno delo. Znotraj te faze skupina spozna namen delavnic Critical ChangeLab, idejo vsakdanje demokracije, hkrati pa dorečemo tudi praktične zadeve. Glavni cilj te faze je poskrbeti, da se vsi v skupini prijetno počutijo, da se sodelujoči medsebojno povežejo in pripravijo na delo v skupini

V tej fazi gradimo medsebojno zaupanje, delimo, kakšna so naša pričakovanja in ugotovimo namen našega dela, preden preidemo k bolj poglobljenemu raziskovanju. Glavni namen je ustvariti **varen in vključujoč prostor**, v katerem se lahko vsi samozavestno pogovarjajo, postavljajo vprašanja in sodelujejo.

Ključni elementi faze Temelji:

- **Predstavite proces:** Udeleženci delavnice se med sabo spoznajo in ugotovijo, zakaj je vsak izmed njih tam. Drug z drugim delijo svoja zanimanja in pričakovanja. Mediatorji odkrito predstavijo svojo vlogo in svoje cilje ter s tem pomagajo ustvariti sproščeno in odprto vzdušje namesto avtoritarnega.
- **Skupaj ustvarite varen prostor:** Skupina se pogovori o tem, kaj naredi učni prostor poln spoštovanja in prijeten. Del pogovora naj bo tudi pogovor o skupnih vrednotah, načinih poslušanja in kako ravnamo v primeru nesoglasij. S skupnim pogovorom o pravilih dela lahko ustvarimo pozitivno vzdušje, ki pomaga pri nadaljnjemu delu.

2.3 Skupno grajenje znanj

Slika 3. Mladi sodelujejo v Critical Changelab delavnici, ki poteka med festivalom Ars Electronica 2025 (Critical Changelab: Ars Electronica)

V tej fazi udeleženci **skupaj izberejo glavno temo delavnice** in jo začnejo poglobljeno raziskovati. Osredotočajo se na izzive, s katerimi se mladi srečujejo v svojem vsakdanjem življenju, predvsem pa na področja, v katerih prepoznajo napetosti, druge izzive ali nesoglasja.

Učenci svoje razumevanje poglobljajo s pomočjo izmenjave izkušenj, zastavljanja vprašanj in preučevanja različnih zornih kotov. Njihov cilj ni, da drug drugemu podajajo vnaprej pripravljene odgovore, ampak da začnejo kritično razmišljati o demokraciji, razmerjih moči in pravičnosti.

Ključni elementi skupnega grajenja znanj:

- **Skupaj izberete temo:** Skupina izbere temo in s tem poskrbi, da vsi čutijo odgovornost do izbrane teme.
- **Začnite z osebnimi izkušnjami:** Učenci temo povežejo s svojimi življenjskimi izkušnjami, ki jim olajšajo razumevanje in diskusijo bolj zapletenih idej.
- **Raziščite različne zorne kote:** Učenci temo raziskujejo onkraj lastnih pogledov nanjo s pomočjo mnenj drugih, novih podatkov ali ustvarjalnih vsebin (to so lahko medijski prispevki, gostujoči govorniki ali obiski).
- **Raziščite razmerja moči in neenakosti:** Skupina skupaj preuči srž problema: kdo ima moč, kdo ne in zakaj je temu tako, ter poveže osebne izkušnje s splošnimi družbenimi vzorci.

2.4 Zamišljanje

Slika 4. Novice prihodnosti, ki so jih ustvarili mladi na Critical Changelab delavnici (Critical Changelab: Trinity College Dublin)

Faza Zamišljanje je povezana z domišljijo in možnim. Učence spodbujamo, da ne razmišljajo o tem »kakšna situacija je«, ampak da gredo preko te ideje in si poskušajo predstavljati »kako bi lahko bilo«. Ustaljene predpostavke prevprašujejo in eksperimentirajo z drznimi ali neobičajnimi idejami o prihodnosti. S pomočjo te faze učenci ugotovijo, da prihodnost ni fiksna, ampak da jo oblikujejo odločitve, ki jih sprejmemo zdaj, v sedanosti. Sposobnost zamišljanja alternativ je pomembna veščina za ustvarjanje sprememb.

Ključni elementi faze Zamišljanje:

- **Povežite preteklost, sedanost in prihodnost:** Učenci raziskujejo povezave med preteklimi izkušnjami, sedanjimi razmerami in upi za prihodnost
- **Razmišljajte na način »Kaj pa če?«:** Učenci ustvarjajo ideje ali scenarije, ki predstavljajo izziv obstoječim načinom razmišljanja in izpostavljajo ustaljene predpostavke, ki so nam sicer morda nevidne.
- **Zamislite si alternative:** Skupina razmišlja o idejah za pravičnejši in bolj trajnosten način življenja ter organizacijo družbe. S tem utemelji misel, da so spremembe mogoče.

2.5 Praktična raba

Slika 5. Gledališka igra, ki so jo pripravili udeleženci Critical ChangeLab delavnice na Lezbosu (Critical ChangeLab: LATRA).

V tej fazi **ideje udejanjimo v praksi**. Učenci svoje ideje preizkusijo s pomočjo praktičnih aktivnosti, projektov manjšega obsega ali ustvarjanja. Najpomembneje je, da se učijo s pomočjo dela. Te dejavnosti lahko potekajo na lokalni ravni in so manjše, vendar pa morajo prikazati vpliv sprememb v resničnem življenju. V tej fazi je zelo pomembno eksperimentiranje: učenci naj preizkusijo čim več različnih stvari, naj se učijo na svojih napakah in svoje ideje prilagodijo, če je to potrebno.

Ključni elementi faze Praktična raba:

- **Oblikujte ideje in ustvarite prototip:** Učenci razvijajo in preizkušajo najrazličnejše ideje. Te ideje so v praksi lahko kampanje, umetniška dela, organizirani dogodki ali druge aktivnosti krajšega obsega.
- **Ideje podelite z drugimi in se o njih pogovorite:** Ideje lahko učenci delijo z drugimi s pomočjo predstavitev, umetniških nastopov ali pogovorov. Vse povratne informacije bodo učencem pomagale izboljšati njihove ideje in prispevale k učnemu procesu.

2.6 Skupni razmislek

Slika 6. udeleženci programa AI Ambasador razmišljajo o izkušnjah na delavnicah (Critical Changelab: University of Oulu)

O procesu razmišljamo **ves čas trajanja delavnice**, ne le na koncu. To učencem pomaga pri tem, da so pozorni na znanje, ki ga pridobivajo, na potek njihovega sodelovanja in kako se tekom procesa spreminja njihovo mišljenje. Razmišljamo skupaj, saj to podpira razvoj demokratičnih veščin kot so poslušanje, odprtost in skupno sprejemanje odločitev. Vse to pa učencem pomaga prepoznati njihov napredek, se spoprijeti z izzivi in načrtovati nadaljevanje dela.

Ključni elementi faze Skupni razmislek:

- **Redno preverjajte potek procesa:** Redno preverjanje poteka procesa učencem pomaga opaziti, kaj v njihovem procesu deluje, katere stvari so nemara nejasne in kateri deli procesa zahtevajo prilagoditev.
- **Ob koncu procesa posvetite nekaj časa skupnemu razmisleku:** Učenci razmislijo o celotni izkušnji, drug z drugim delijo svoje ugotovitve in prepoznajo novo pridobljena znanja ter vloženi trud.
- **Odločite se, kako naprej:** Skupina se pogovori o nadaljevanju dela, to so lahko posamezna dejanja, izmenjava drugih idej ali pa nadaljevanje dela ob prihodnjih srečanjih.

3 Metode

Glavni viri za model Critical ChangeLab za demokratično pedagogiko so metode, ki izvirajo iz (i) umetnosti in oblikovanja, (ii) prihodnosti, (iii) učenja skozi dialog, (iv) participativnega raziskovanja in (v) vključevanja skupnosti v proces. Metode posameznih panog predstavljamo na kratko in ponazarjamo z izbranimi primeri. Celotni opisi metod in načinov njihove uporabe v izobraževalnem prostoru so na voljo na:

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18968656>

3.1 Umetniške in oblikovne metode

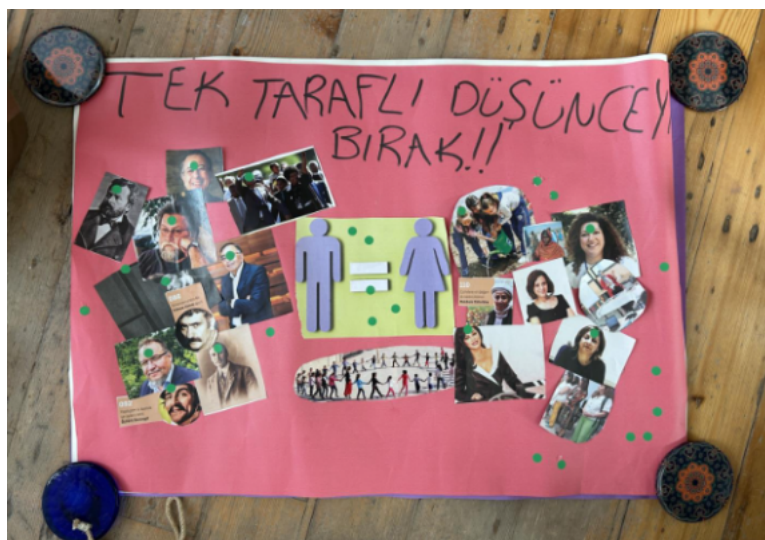
Pri delavnicah Critical ChangeLab metode, ki so vizualne, pripovedne, performativne in ustvarjalne, učencem pomagajo pri raziskovanju različnih načinov spoznavanja in razumevanja sveta. Hkrati zanje pomenijo tudi obliko izražanja, ki presega besedilo ali govor, kar njihovo delo naredi dostopnejše in bolj vključujoče. Sledi nekaj primerov metod, ki smo jih uporabili pri delavnicah:

Vizualne metode

- **Kolaž:** Umetniška tehnika, pri kateri lahko učenci kombinirajo različne materiale kot so fotografije, papir, tkanine ali digitalni elementi. Te materiale nanašajo na eno površino in ustvarijo enotno kompozicijo o izbrani temi.
- **Risanje in skiciranje:** Učenci podobe ustvarijo z uporabo črt in oblik. Z njimi predstavijo ideje, predmete ali posamezne prizore.
- **Kartiranje:** Učenci grafično upodobijo različne koncepte, čustva ali odnose.

Slika 7. Udeleženci izdelujejo zemljevide interesov (Critical ChangeLab: Waag).

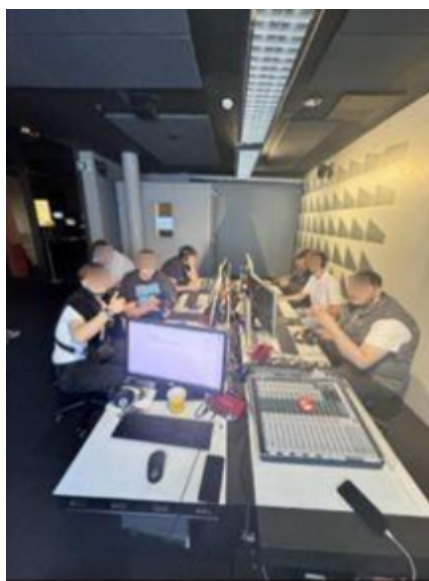

Slika 8. Zagovorniški plakati ustvarjeni s tehniko kolaža (Critical ChangeLab: Tactical Tech)

Slika 9. Lokalni in migrantski otroci skupaj sodelujejo na mešani ustvarjalni delavnici, kjer rišejo, igrajo vloge in pripovedujejo zgodbe. Na ta način raziskujejo pravičnost in vključenost. (Critical Changelab: LATRA)

- Pripovedne metode **Memi**: Učenci ustvarijo zabavne podobe, s katerimi se lahko poistovetijo. To so lahko videi ali besedila s šalo ali idejo, ki je ljudem zlahka razumljiva, pa tudi na voljo za deljenje po spletu.
- **Podcasti**: Učenci ustvarijo zvočne oddaje, ki jim drugi lahko prisluhnejo na spletu ali pa jih prenesejo. Običajno so objavljene v epizodah, ki obravnavajo raznolike teme ali zgodbe.
- **Zini (revije)**: Učenci izdelajo samozaložniške brošure.

Slika 10. Udeleženci pripravljajo podkaste v snemalnem studiu Ars Electronica centra (Critical ChangeLab: Ars Electronica)

Slika 11 Zin o zavrženi hrani, ki ga je pripravil eden od udeležencev (Critical ChangeLab: Inštitut za družbene raziskave Zagreb)

Performativne metode

- **Gledališče podob:** Učenci s svojimi telesi ustvarijo podobe, ki predstavljajo ideje, čustva ali situacije. Ta metoda jim lahko služi kot način za raziskovanje teh idej in razpravo o njih.
- **Igra vlog:** Učenci v sklopu interaktivnih vaj uprizarjajo like ali situacije. S tem pilijo svoje veščine, raziskujejo raznovrstne ideje ali na realističen način obravnavajo izzive.
- **Gledališče zatiranih:** Učenci si izberejo neki izziv na lokalni ravni in ga uprizorijo. V svoj nastop lahko vključijo tudi občinstvo, z občinstvom lahko tudi razpravljajo o morebitnih rešitvah.

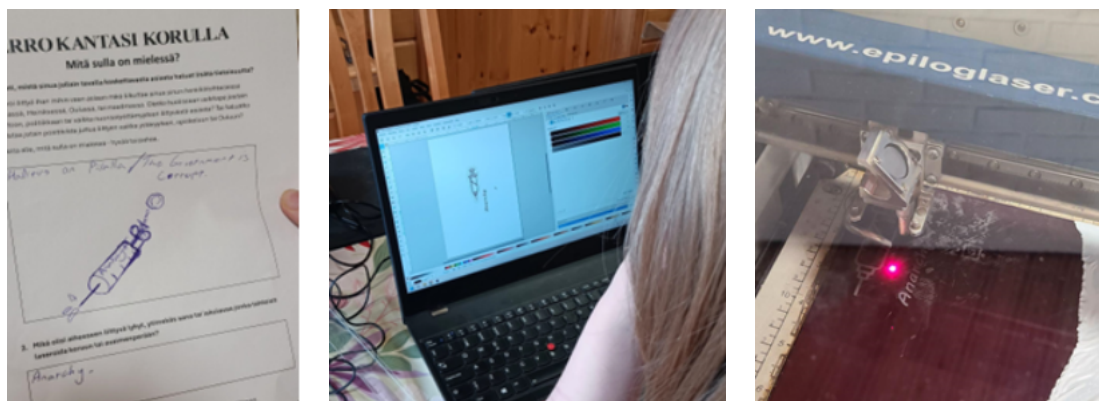

Slika 12. Udeleženci producirajo svoje videe (Critical ChangeLab: European Alternatives)

Oblikovanje in izdelava

- **Brainstorming in hitrostno razvijanje idej:** Ta metoda spodbuja ustvarjalnost učencev.
- **3D-modeliranje:** Učenci ustvarijo tridimenzionalne predmete ali prizore na računalniku. Ta metoda jim omogoča, da svojo stvaritev opazujejo in raziskujejo iz vseh zornih kotov.
- **Izdelava prototipa:** Učenci izdelajo preproste modele ali različice izdelka, da lahko preizkusijo njegovo delovanje, preden izdelajo končno različico.

Slika 13. Udeleženci skicirajo svoje izdelke na papirju, nato prerišejo v programu Inkscape in izrežejo na laserskem rezalniku. (Critical Changelab: University of Oulu)

Slika 14. Primeri iger, ki so jih ustvarili udeleženci (Critical ChangeLab: Waag)

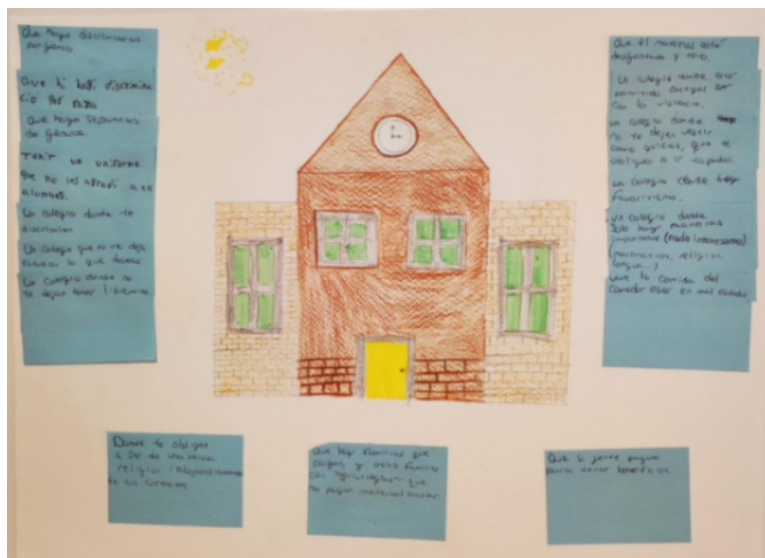
Slika 15. Udeleženci pri 3D modeliranju (Critical ChangeLab: Kersnikova)

3.2 Metode prihodnosti

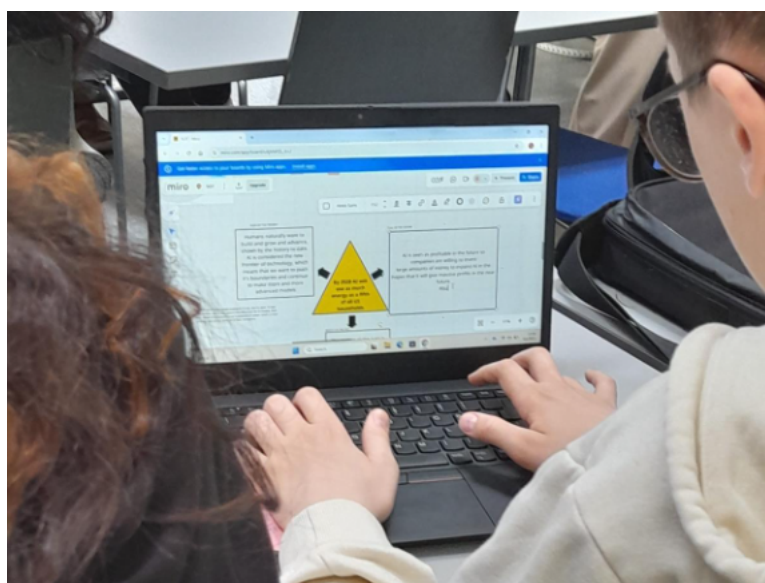
Metode, usmerjene v prihodnost, mladim pomagajo, da na novo osmislijo demokracijo in si prizadevajo za prihodnost, ki si jo res želijo. Sledi nekaj primerov metod:

- **Oblikovna fikcija:** Učenci raziskujejo in kritično ocenjujejo možne prihodnosti s pomočjo provokativnih scenarijev, ki jih pripovedujejo s pomočjo izdelkov.
- **Scenariji prihodnosti:** Učenci ustvarjajo vizije o prihodnosti s pomočjo pripovedi in zgodb.
- **Trikotnik prihodnosti:** Učenci kartirajo časovne dejavnike v povezavi z določeno temo: privlačnost prihodnosti, pritisk sedanjosti in teža zgodovine.
- **Kolo prihodnosti:** Učenci izdelajo orodje za *brainstorming*, ki v krožnem diagramu prikazuje možne neposredne in posredne posledice nekega trenda, dogodka ali odločitve. S pomočjo tega orodja raziščejo, kakšne učinke bo ta trend, dogodek ali odločitev imel(a) v prihodnosti.
- **Zgodovinska analiza s pomočjo časovnic:** Učenci ustvarijo časovnice in z njimi raziskujejo razvoj določene teme.

- **Spekulativno oblikovanje:** Učenci oblikujejo orodje, usmerjeno v kritično raziskovanje različnih možnih prihodnosti v povezavi s kompleksnimi izzivi.

Slika 16. Rezultat delavnice, pri kateri so si zamišljali najbolj nepravilno šolo. (Critical ChangeLab: University of Barcelona)

Slika 17. Udeleženci si zamišljajo scenarij prihodnosti in uporabljajo metodo "trikotnika prihodnosti" (Critical Changelab: University of Oulu)

3.3 Dialoški in diskurzivni pristopi

S pomočjo pristopov, ki temeljijo na dialogu in odprti razpravi, učenci razvijejo skupno razumevanje nekega izziva. Pri tem ključno vlogo igrajo pogovor in raznoliki vidiki. Sledi nekaj primerov metod iz delavnic Critical ChangeLab:

- **Fishbowl razprava:** Oblika pogovora, v katerem manjša skupina razpravlja v notranjem krogu, drugi učenci pa jih iz zunanjega kroga opazujejo. Učenci lahko izmenjujejo vloge poslušalca in govorca.

- **Analiza petih Zakaj:** Učenci razpravljajo v manjših skupinah s pomočjo odgovarjanja na 5 »zakaj« vprašanj. Ta metoda jim omogoči, da raziščejo temeljne vzroke nekega problema in oblikujejo možne rešitve.
- **Strukturirane razprave:** Učenci v vodenih pogovorih sledijo jasnim pravilom ali korakom ter igrajo jasne vloge. S tem dialog o določeni temi ostane osredotočen, uravnotežen in namenski.
- **Peš razprava:** Učenci svoje stališče o določeni temi izrazijo s hojo, premikanjem po prostoru.

Slika 18. 5 Zakaj-ev? - ugotavljanje vzrokov in posledic zavržene hrane (Critical ChangeLab: Inštitut za družbene raziskave v Zagrebu)

3.4 Participativno raziskovanje

V delavnicah Critical Changelabs so mladi udeleženci hkrati tudi raziskovalci. To pomeni, da aktivno sodelujejo pri oblikovanju raziskovalnih vprašanj, metod in rezultatov.

Navajamo nekaj tehnik, ki jih lahko uporabite kot podporo v raziskovalnih aktivnostih:

- **Skupna etnografija:** Gre za skupinsko raziskovalno metodo, pri kateri skupina opazuje, dokumentira in interpretira raznolike kulture ali družbene prakse. Tako razvijejo skupno razumevanje teh praks iz več zornih kotov.
- **Kartiranje skupnosti:** Učenci ustvarijo zemljevide, ki jim pomagajo pri identifikaciji lokalnih virov, izzivov in odnosov v domačem okolju.
- **Fotoglas:** Učenci uporabijo fotografije za dokumentiranje svojih izkušenj, vidikov in skrbi.

Slika 19. Primer scenarija prihodnosti, kjer so si udeleženci zamislili najslabše mesto za mlade ljudi (Critical ChangeLab: Trinity College Dublin)

3.5 Vključevanje skupnosti

Ko mladi vzpostavijo in negujejo odnos z lokalno skupnostjo, jim to pomaga razširiti njihovo razumevanje družbenih izzivov ter prepoznati priložnosti za ukrepanje. Ta odnos lahko podprete s pomočjo nekaterih tehnik:

- **Posredovanje strokovnjakov:** Strokovnjaki z učenci delijo svoje znanje, vpoglede ali nasvete ter jim pomagajo poglobiti razumevanje določene teme, hkrati pa bogato prispevajo razpravi.
- **Obiski na terenu:** Gre za izkustveno metodo učenja, v sklopu katere se učenci podajo v svoje okolje, v katerem opazujejo, s katerim so v interakciji in tako povezujejo teorijo s prakso s pomočjo neposredne izkušnje.
- **Sodelovanje v kulturnih dogodkih:** Pri tej metodi učenci sodelujejo pri umetniških in kulturnih dejavnostih. Ta metoda jim pomaga, da svoje učenje povežejo z ustvarjalnim izražanjem.
- **Izmenjava mnenj z interesnimi skupinami in političnimi vplivneži:** Mladi izmenjujejo mnenja z zunanjimi interesnimi skupinami in ljudmi s političnim vplivom. Izmenjava mnenj poteka odprto.

Slika 20. Obisk banke s hrano Rdečega križa, kjer so spoznavali rešitve za zavrženo hrano iz resničnega življenja (Critical ChangeLab: Inštitut za družbene razsikave Zagreb)

Vsaka delavnica Critical ChangeLab je drugačna. To, kako je videti in kako poteka, je odvisno od obravnavne teme, konteksta in drugih omejitev. Tako navedene metode niso strogo povezane z različnimi fazami delavnic Critical ChangeLab. Metode za vsako fazo morate izbrati na podlagi rezultata, ki ga želite doseči, pa tudi na podlagi primernosti metode za kontekst delavnice.

4 Dodatni viri

4.1 Orodja za podporo osebne rasti

Za posameznike:

Tečaj **MOOC Youth, democracy and technology: participatory approaches for critical consciousness**, ki ga ponuja Univerza v Oulu

<https://digicampus.fi/course/view.php?id=5919>

Na tem brezplačnem spletnem tečaju se lahko naučite nekaterih praktičnih načinov za podporo mladim pri njihovem oblikovanju demokratičnega življenja tako na spletu kot v resničnem življenju. Tečaj je osnovan na idejah Paula Freierja, Bell Hooks in Henryja Girouxa. Predstavlja praktične primere, študije primerov in ustvarjalna orodja, ki vam pomagajo pri krepitvi kritične pismenosti, ozaveščenosti o digitalnih pravicah, ekološko-socialnega razmišljanja o pravičnosti in participativne uporabe tehnologije. Tečaj je namenjen učiteljem, mladinskim delavcem, aktivistom in študentom. Spremljate ga lahko na spletu, obsega sedem tematskih modulov, vsebuje pa tudi interaktivne vire in dejavnosti, ki jih lahko uporabite za svoje delo. Ob zaključku tečaja lahko pridobite 2 kreditni točki ECTS ter značko digitalnega učenja. Tečaj se odvija v angleškem jeziku, je brezplačen in odprt za vse.

Za organizacije:

Vprašalnik **Democracy Health Questionnaire for Non-Formal Educational Institutions and Schools**

<https://zenodo.org/records/13767190>

Vprašalnik je zasnovan kot orodje za samostojno ocenjevanje organizacij, ki nudijo formalne ali neformalne oblike izobraževanja. Ta vprašalnik je zasnovan kot orodje za samoocenjevanje za organizacije, ki ponujajo formalno ali neformalno izobraževanje. Institucije ga lahko uporabijo za oceno trenutnega stanja zdravja demokracije in za načrtovanje prihodnjih dejavnosti. Na voljo je v desetih evropskih jezikih: angleščini, katalonščini, hrvaščini, nizozemščini, finščini, francoščini, nemščini, grščini, slovenščini in španščini.

4.2 Repozitorij projekta

Več informacij o projektu Critical ChangeLab in gradivu, ustvarjenemu v okviru tega projekta, najdete na naslednjih povezavah:

Spletna stran projekta: criticalchangelab.eu

Knjižnica Zenodo: <https://zenodo.org/communities/cclab>

5 O Critical ChangeLab

5.1 Critical ChangeLab v Centru Rog

Critical ChangeLab v Centru Rog v Ljubljani je potekal pod vodstvom Zavoda Kersnikova.

Za več informacij o delavnici Critical ChangeLab v Centru Rog preberite članek: <https://criticalchangelab.eu/en/building-digital-futures/>

Čeprav je del projekta Critical ChangeLab, ki ga je financirala Evropska unija, sedaj zaključen, se lahko obrnete na Zavod Kersnikova (info@kersnikova.org), če želite razvijati in izvajati delavnice Critical ChangeLab v vašem izobraževalnem kontekstu. Naša želja je, da se ta pristop še naprej uporablja in deli z drugimi, zato da lahko še naprej spodbujamo demokratično opolnomočenje mladih v Ljubljani.

kersnikova

5.2 Konzorcij Critical ChangeLab

Konzorcij Critical ChangeLab združuje organizacije iz vse Evrope, ki jih povezuje zavezanost h krepitvi demokratične kulture in opolnomočenju mladih. Skupna naloga tega konzorcija je podpirati mlade pri oblikovanju prihodnosti demokracije s pomočjo ustvarjalnih, kritičnih in participativnih praks.

Critical ChangeLab financira program Evropske unije za raziskave in inovacije Horizon Europe v okviru sporazuma o dodelitvi sredstev št. 101094217. Izražena stališča in mnenja so izključno stališča in mnenja avtorja(-ev) in ne odražajo nujno stališč in mnenj Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za raziskave (REA). Niti Evropska unija niti organ, ki dodeljuje sredstva, ne odgovarjata zanje.

Funded by
the European Union